

УДК 32:316.7.001.73(477)

Валох Андрій Миколайович,

директор Навчально-наукового інституту економіки та менеджменту, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, 33028, м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75, тел.: (036) 223 00 95, e-mail: a.m.valyukh@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0233-1319

Валох Андрій Николаевич,

директор Учебно-научного института экономики и менеджмента, кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры государственного управления, документоведения и информационной деятельности, Национальный университет водного хозяйства и природопользования, 33028, г. Ровно, ул. Алексы Новака, 75, тел.: (036) 223 00 95, e-mail: a.m.valyukh@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0233-1319

Valiukh Andrii Mykolajovych,

Director of Scientific-Research Institute of Economics and Management, PhD in Economics, Associate Professor of Public Administration, Documentation and Informational Activity Department, National University of Water and Environmental Engineering, 33028, Rivne, Str. Oleksy Novaka, 75, tel.: (036) 223 00 95, e-mail: a.m.valyukh@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0233-1319

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.131>



СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМ КАПІТАЛОМ: АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД

Анотація. Розглянуто сутність поняття природний капітал та управління у галузі збереження природного капіталу. Застосовано архетипний підхід у дослідженні. Проаналізовано сутність поняття “природний капітал”. Досліджено основні аспекти та особливості кооперації зусиль у галузі збереження природного капіталу. Запропоновано основні заходи удосконалення державної політики збереження й відтворення природного капіталу.

Розглянуто основні підходи оцінювання ефективності збереження природного капіталу на основі кращого іноземного досвіду. Здійснено економічну оцінку ресурсів природного капіталу України та доведено необхідність збільшення обсягів щорічного держбюджетного фінансування.

Запропоновано методику оцінки ефективності збереження природного капіталу на таких трьох рівнях: загальнодержавному, регіональному та місцевому, що дає можливість краще аналізувати як фактичний стан природних екосистем, досліджувати динаміку витрат на утримання природного капіталу за різними джерелами (коштами державного бюджету України, витратами обласних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування).

Вивчено досвід міжнародного фінансування збереження природного капіталу за рахунок екологічних фондів, коштів громадських організацій та грантових проектів. Науковий та практичний інтерес у роботі представляє запропонований механізм фінансування збереження природного капіталу в сучасних економічних умовах розвитку України.

Досліджено організаційну структуру державного управління збереженням природного капіталу України. Проаналізовано ефективність державного управління збереженням біорізноманіття. Вивчено та проаналізовано функції Міністерства екології та природних ресурсів України (Мінприроди України) як центрального органу державної виконавчої влади у галузі збереження біорізноманіття. Досліджено штатний розпис Мінприроди України, проаналізовано систему розстановки кадрів та досліджено штатний розпис структурних підрозділів міністерства, що відповідальні за збереження природного капіталу України. Розглянуто кращий міжнародний досвід державного управління збереженням природного капіталу та розроблено рекомендації щодо його імплементації в Україні.

Ключові слова: природний капітал, архетипний підхід, міжнародна співпраця, управління.

СУЩНОСТЬ УПРАВЛЕНИЯ ПРИРОДНЫМ КАПИТАЛОМ: АРХЕТИПНЫЙ ПОДХОД

Аннотация. Рассмотрены вопросы сущности понятия “природный капитал”, а также управления в области сохранения природного капитала. В исследовании применен архетипный подход. Проанализированы деятельность и структура международных организаций, осуществляющих экологическую политику. Исследованы основные аспекты и особенности кооперации усилий в области сохранения природного капитала. Предложены основные мероприятия усовершенствования государственной политики сохранения и воспроизводства природного капитала.

Рассмотрены основные подходы к оценке эффективности сохранения природного капитала на основе лучшего зарубежного опыта. Осуществлена экономическая оценка природного капитала Украины и доказана необходимость увеличения объемов ежегодного госбюджетного финансирования сохранения природного капитала.

Предложена методика оценки эффективности сохранения биоразнообразия на следующих трех уровнях: общегосударственном, региональном и местном, что позволяет лучше анализировать как фактическое состояние природных экосистем, исследовать динамику расходов на содержание при-

родного капитала по источникам (средствами государственного бюджета Украины, расходами областных государственных администраций и органов местного самоуправления).

Изучен опыт международного финансирования сохранения природного капитала за счет экологических фондов, средств общественных организаций и грантовых проектов. Научный и практический интерес в работе составляет предложенный механизм финансирования сохранения природного капитала в современных экономических условиях развития Украины. Исследована организационная структура государственного управления сохранением биоразнообразия Украины. Проанализирована эффективность государственного управления сохранением биоразнообразия. Изучены и проанализированы функции Министерства экологии и природных ресурсов Украины (Минприроды Украины) как центрального органа исполнительной власти в области сохранения биоразнообразия. Исследовано штатное расписание Минприроды Украины, проанализирована система расстановки кадров и исследовано штатное расписание структурных подразделений министерства, что ответственных за сохранение природного капитала Украины. Рассмотрен лучший международный опыт государственного управления сохранением природного капитала и разработаны рекомендации по его имплементации в Украине.

Ключевые слова: природный капитал, архетипный подход, международное сотрудничество, управление.

SIGNIFICANCE OF NATURAL CAPITAL MANAGEMENT: ARCHETYPAL APPROACH

Abstract. The issues of the essence of the concept of “natural capital”, as well as management in the field of conservation of natural capital have been investigated. The author uses an archetypal approach. The activity and structure of international organizations engaged in environmental policy have been analyzed. The basic features aspects and cooperative efforts in biodiversity identified shortcomings for international and suggests ways to address them have been investigated. The basic state policy measures improving conservation and reproduction of natural capital have been ordered.

The basic approaches to evaluating the effectiveness of conservation based on best international experience. The economic evaluation of natural capital resources of Ukraine has been done and the necessity of increasing the annual state budgetary financing natural capital conservation has been improved. The methodic of evaluating the effectiveness of conservation on three levels: national, regional and local has been ordered, to better analyze the actual state of natural ecosystems, to investigate the dynamics of the cost of maintaining of natural capital by various sources (state budget of Ukraine, the cost of regional state administrations and local self-government).

The experience of international financing of natural capital conservation through environmental funds has been studied, funds of NGOs and grant projects. Scientific and practical interest in the work is the proposed funding mechanism

for biodiversity conservation in the current economic climate of Ukraine. Investigated the organizational structure of government natural capital conservation of Ukraine. The effectiveness of government natural capital's conservation has been investigated. The functions of the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine as a central body of executive power in the field of natural capital conservation have been studied and analyzed. The staffing Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine has been investigated, the system of placement and examined staffing departments of the Ministry, responsible for natural capital Ukraine, has been analyzed. The best foreign practices of natural capital public administration and recommendations for its implementation in Ukraine have been ordered.

Keywords: natural capital, archetypal approach, international cooperation, management.

Постановка проблеми. За останні роки збереження природного багатства України набуло особливої актуальності і стало однією з гострих проблем сучасності. Це питання створює реальне підґрунтя для забезпечення екологічної безпеки держави, формування її природно-ресурсного потенціалу, а отже — й економічного благополуччя, демократичному розвитку держави та суспільства. Проте система збереження природного капіталу може набрати елементів системності лише завдяки розвитку демократичних засад управління суспільством, ефективного функціонування державного апарату. Така ситуація вимагає максимальної концентрації зусиль усіх гілок влади та органів місцевого самоврядування у сфері збереження природного капіталу, розроблення системи його відтворення й примноження як національного скарбу держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню причин зменшення природного капіталу, його деградації присвячена велика кіль-

кість робіт вітчизняних науковців: Є. О. Романенка, А. Ю. Якимчук, О. О. Веклич, Ю. І. Стадницького, І. М. Синякевича, С. О. Білої та багатьох інших.

Мета статті — на основі архетипного підходу здійснити узагальнення поняття природного капіталу й системи управління ним, спираючись на досвід розвинених демократичних країн, запропонувати авторське бачення поняття й системи управління збереженням природним капіталом й дати пропозиції щодо удосконалення системи збереження й відтворення природного капіталу як національного багатства держави.

Виклад основного матеріалу. Система управління збереженням природного капіталу, зважаючи на деградацію останнього, не може бути ефективною в Україні на сьогодні. На основі чисельних напрацювань, виникає необхідність у застосуванні архетипного підходу як найдієвішого з точки зору збереження природного капіталу, як фундаментальної соціальної системи суспільства. Відомо,

що задля здійснення архетипного управління соціальними системами – власними політичними організаціями та українським суспільством в цілому, прогресивні національні еліти, поряд з підвищенням рівня існуючих й формуванням нових політичних міфів шляхом зміни смислів і змістів генерованих інформаційних потоків у бік посилення любові до ближнього, зниження агресії та розширення кола “своїх” за рахунок звуження кола “чужих”, можуть скористатися організаційними інструментами, застосувавши при розбудові власних організацій сучасні змінні структури, які дадуть змогу забезпечити активацію і утримання впродовж тривалого часу своїх членів в рамках культурного архетипу кооперації з відповідною йому організаційною культурою [1]. Це зумовить синхронну активацію у психіці вищих рівнів особистісних архетипів і забезпечить вибір ними відповідних поведінкових моделей, схем і стратегій в рамках цінностей, сформованих в умовах мінімізації розбіжностей між актуальним політичним міфом та домінуючим культурним архетипом.

Принагідно постає питання щодо розуміння сутності природного капіталу у системі архетипного управління. Однією з особливостей сучасного періоду розвитку як країн з високорозвиненою економікою, так і країн, що розвиваються, є усвідомлення, що формування капіталу у різноманітних його виявах є важливим джерелом економічного зростання. Природа капіталу, його сутність привертала до себе увагу економічної думки протягом сторіч. Залежно від

рівня розвитку продуктивних сил, виробничих відносин дослідники по-різному відповідали на запитання про те, що таке капітал [11].

Капітал (нім. *kapital*, лат. *capitalis* – головний) – це ресурси, що використовуються для виробництва товарів і послуг, з метою отримання доходу [2, с. 313].

Капітал – це кошти, цінні папери, нерухомість тощо, як засіб здобуття прибутку, одержання доходу [4, с. 326].

Капітал – це вартість у вигляді фінансових ресурсів і товарів, яка використовується для одержання її додаткового приросту – прибутку (доходу підприємців) [5, с. 143].

Капітал – це вартість, яка приносить додаткову вартість (потік доходу) та має життєве прагнення зростати [6, с. 119].

Капітал є дисконтованим майбутнім доходом, тобто капіталізованим доходом [7].

Капітал – це сукупність виробничих відносин капіталістичного способу виробництва, за яких засоби праці, певні матеріальні блага, гроші, об’єкти інтелектуальної власності та різні види цінних паперів тощо є знаряддям експлуатації, привласнення частини чужої неоплаченої праці [8, с. 719]. Із усіх цих визначень простежується загальновідомий, сталий у науці принцип: капіталом як фундаментальної категорії – є вартість (цінність, ресурси), що приносить нову вартість (дохід, прибуток). Таким чином, сутність поняття “природний капітал” має теж базуватися на вищезазначеному принципі та додатково включати в себе більш шир-

ше визначення ніж те, що дається в наукових публікаціях класичної економічної теорії.

Поняття “природний капітал”, як соціально-економічну категорію, було введено в науковий обіг порівняно нещодавно — у 80-ті роки ХХ ст. у працях Р. Костанзо, Хю Дейлі, Дж. Бартолом’ю та інших авторів. Вчення про “природний капітал” формується в межах нової наукової дисципліни, яка отримала назву “зелена (екологічна) економіка”. У результаті, на сьогодні в світовій економіці розвинених країн панівною стає саме “зелена економіка”, яка відрізняється від попередніх економічних формацій виокремленням у ринковому процесі “природного капіталу”.

Згідно з Дейлі (1998), природний капітал являє собою запас (stock), який є джерелом потоку природних послуг та реальних природних ресурсів. “Цей стійкий (sustainable) потік називається “природним доходом”, а те, що його забезпечує — “природним капіталом”... “Природний капітал може виробляти також “екологічні послуги”. Якщо провести аналогію природного капіталу з капіталом в традиційному розумінні, який використовується для виробництва товарів і послуг — це “запаси/активи (stock) природного середовища, що дають потік цінних товарів і послуг в майбутньому” [8, с. 130].

На конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо де Жанейро, 1992 рік) було зроблено спробу дати визначення терміна “природний капітал”, який назвали “дарами природи людству” та були сформульовані такі його типи:

- непоновлювальний або вичерпний природний капітал (Depletable Natural Capital – DNC) – енергетичні ресурси;

- відновлювальний або циклічно використовуваний природний капітал (Recyclable Natural Capital RecNC) – не енергетичні мінеральні ресурси;

- поновлювальний або потенційно поновлювальний природний капітал (Renewable Natural Capital – RenNC) – ґрунти та інші ресурси навколишнього середовища.

На конференції в Ріо де Жанейро був сформульований висновок про те, що втрата функцій природних систем (природного капіталу) завжди може бути компенсована приростом виробленого Людством виробничого капіталу (Human Made Capital – НМС). Однак, заміщення “природного капіталу” промисловим капіталом можливе лише до певної межі та й існує обмежена спроможність заміщення одних частин природного капіталу, іншими [8, с. 131].

Слід зазначити, що в сучасній теорії зеленої економіки недостатньо чітко визначені основні системоутворюючі ознаки; критерії поділу природних явищ на “ресурси” і “вторинну сировину”; характер процесу змін “природних явищ” (природних об’єктів) в “економічні явища” (економічні об’єкти); місце явища “природний ресурс” в перехідних станах; роль наукових досліджень в цьому процесі; критерії визначення відмінностей між відновлюваними і невідновними природними ресурсами (природним капіталом). Береться під сумнів доцільність застосування терміна “ресурси” (як запасів про-

мислових, побутових та ін.) до явищ, що існують у природі. Великі труднощі виникають у процесі оцінки вартісних характеристик природного капіталу за наявними методиками, що застосовуються для визначення вартості виробничих матеріальних ресурсів тощо. Однак, “природний капітал” являє собою ще досить нову теоретичну концепцію, а тому його наукове, методологічне та практичне формування тільки розпочинається як у нових, так і в давно розвинених економіках.

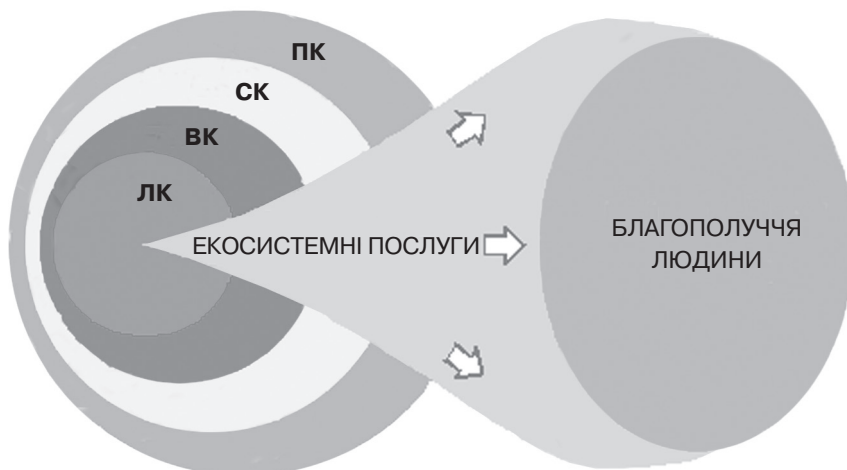
Поширеною в науковому середовищі є думка, що природний капітал — це сукупність товарів і послуг, що надаються природою. При цьому, природний капітал зберігає за собою всі властивості загальноприйнятих форм капіталу. Цей термін дедалі частіше застосовується для виділення елементів природного середовища, які є цінними для людей і суспільства. По суті, з економічної точки зору, природний капітал — це отри-

мані від природи цінності з метою їх подальшого використання у процесі виробництва споживчих товарів і послуг з метою підвищення благополуччя людей та соціального розвитку.

На думку авторів публікації [9] природний капітал охоплює три основні категорії: запаси природних ресурсів у т. ч. вода та повітря; земля; екосистеми та екосистемні послуги.

На рисунку зображено природний капітал та його зв'язок з іншими формами “капіталу” через механізм надання екосистемних послуг. При цьому, слід зауважити, що природний капітал вважається найважливішим, оскільки він виступає основою всіх інших видів капіталу, таких як людський, соціальний, виробничий капітал, а тому є основою функціонування сучасних економік усіх без винятку країн світу.

Екосистемні послуги передбачають чотири групи послуг (services):



Зв'язок природного капіталу з іншими формами капіталу

ЛК – людський капітал; ВК – виробничий капітал;
 СК – соціальний капітал; ПК – природний капітал.

1. *Ресурсні, забезпечуючі послуги.* Наприклад, деревина, продовольство, вода тощо. Іншими словами все те, що має ринкову оцінку та вартість.

2. *Регулюючі послуги:* регулювання водних систем, зв'язування вуглецю, запобігання повеням тощо.

3. *Соціально-культурні послуги.* Це ті вигоди, які люди отримують, милуючись природою, виконуючи освітні, наукові, релігійні функції тощо.

4. *Підтримуючі послуги.* Це найбільш складні природні цикли, глибокі екологічні процеси та явища.

Природний капітал безпосередньо формує національне багатство всіх без винятку країн світу. Особливо це стосується економік, що розвиваються, у яких на частку природного капіталу припадає близько 30 % від загального капіталу [9]. Економічний розвиток більшості країн відбувається за рахунок природи, а це в свою чергу призводить до надмірного витрачання природно-ресурсної бази швидше, ніж планета може її відновити. У результаті, людська діяльність, особливо за останні 50 років, нанесла суттєвої шкоди природному середовищу. У процесі надмірного використання, значної експлуатації і дестабілізації була нанесена значна шкода екосистемі природи на глобальному рівні. У відповідь на постійне збільшення використання природного капіталу, у світовій економіці постає нагальна потреба у впровадженні невідкладних заходів для збереження та поліпшення природного потенціалу планети на шляху до стійкого розвитку та зростання благополуччя людей.

Одна з основних причин витрачання значних обсягів природного капіталу полягає в тому, що вартість екологічних товарів і послуг зазвичай сприймається як належне та щось нескінченно доступне. Таким чином, природний капітал не відображається в традиційних балансах, в облікових записках про доходи, у звітах про формування валового внутрішнього продукту як органів влади, так і окремих суб'єктів господарювання. У результаті, зазвичай, залучаються надто великі запаси природних ресурсів у виробничі процеси, а при цьому інвестиції в його формування та збереження відбуваються незначні та малоефективні.

У зв'язку з цим, питання стратегічного розвитку природного капіталу є пріоритетним в державній політиці будь-якої країни, а підвищення екологічної обізнаності у корпоративному секторі та суспільстві в цілому є ключовими передумовами для отримання позитивних соціально-економічних результатів. На макрорівні потребують належного відображення в нормативно-правових документах механізми державного управління процесами розвитку природного капіталу, а також розрахунок як позитивних, так і негативних наслідків впливу людських втручань на навколишнє природне середовище. На мікрорівні надзвичайно важливо, щоб бізнес-організації зрозуміли свою залежність від природних ресурсів та розробляли таку політику, інструменти та показники, які б сприяли інтеграції обліку природного капіталу в системах приватного та корпоративного секторів економіки.

Правильним є твердження, що природний капітал є неоціненним активом для України, оскільки відіграє важливу роль у стратегії соціально-економічного розвитку та захисту навколишнього природного середовища країни. Природний капітал України включає в себе геологічні елементи, ґрунти, повітря, воду та всі живі організми, які надають людям широкий спектр так званої “безкоштовної” продукції та екосистемних послуг, які є основою національної економіки та суспільства. Природний капітал вважається міцним фундаментом для розвитку “зеленої” економіки та сталого зростання в Україні. Цінності екосистемних послуг, національних парків, природних заповідників, природної спадщини, біосферних заповідників, парків історичної спадщини тощо є основою для функціонування і розвитку екологічно чистих секторів економіки. Функції та цінності природного капіталу величезні, а тому він є основою формування стратегії розвитку передових країн світу на шляху забезпечення їх сталого розвитку. У зв’язку з цим, соціально-економічний розвиток України теж не зможе функціонувати в довгостроковій перспективі, якщо не будуть збережені природні активи країни.

У сучасних умовах пріоритетом економічної політики всіх держав є економічне зростання [13]. При цьому, виникає питання: які чинники забезпечують економічне зростання? Які перспективи такого зростання? Відомо, що результати і темпи економічного зростання безпосередньо залежать від залучення компонентів природного капіталу [12]. Це

пояснюється тим, що майже у всіх галузях матеріального виробництва головною складовою продукції становить сировина, яка є матеріальною основою блага, яке виробляють, або виступає допоміжним матеріалом, забезпечуючи виробничий процес. Так, для прикладу, зростання економіки Китаю зумовлене динамічним розвитком промисловості, яке супроводжується збільшенням споживання металів, у тому числі сталі, міді, цинку, нікелю, алюмінію [14, с. 221]. Зростання національних економік таких країн пострадянського простору як Вірменія, Азербайджан, Таджикистан, Туркменістан пов’язано зі збільшенням експорту природного газу та нафтопродуктів. Слід зазначити, що й економіка України значною мірою завдячує своїм економічним зростанням використанню національного природного капіталу, компоненти якого масово виснажуються і ліквідуються.

Упродовж останніх 100 років зросло споживання світовою економікою таких компонентів невідновного природного капіталу, як цинк, хром, мідь, магній, молібден у 2–8 тис. разів. Для задоволення потреб виробництва в сировині за цей період розвідано 1100 млн тон залізної руди, 10 млн тон міді, 5,5 млн тон цинку, 2,5 млн тон свинцю, 1 млн тон нікелю, більше 2500 тон золота, 120 млн каратів алмазів тощо [15, с. 24].

Отже, потужне економічне зростання в ХХ ст. та в другому десятилітті ХХІ ст. супроводжувалось залученням у виробництво дедалі більшої кількості природного капіталу, виснажуючи його. Справедливо зазначити, що зі вступом деяких розви-

нених країн і таких, що розвиваються у постіндустріальну стадію розвитку їх потреби в матеріалах і сировині постійно скорочуються на користь збільшення в національному продукті частки галузей, що виробляють знання та інформаційні продукти. Але в масштабах світового господарства роль природного чинника залишається суттєвою [12]. Частка витрат на сировину та матеріали ще перевищує половину світового ВВП, а в світовому промисловому виробництві їх питома вага сягає більш ніж 70 % [16, с. 52].

У даному контексті, американські дослідники Я. Тінберген і Р. Хьютинг акцентують увагу на існуванні прямої залежності між ступенем навантаження галузі економічної діяльності на навколишнє природне середовище та часткою її внеску у структуру ВВП. Дослідження Я. Тінбергена та Р. Хьютинга показали, що 30 % видів діяльності збільшують обсяг виробництва приблизно на 70 %, а отже, найбільше сприяють економічному зростанню [17; 18]. Це саме ті види діяльності (нафтова, хімічна, металургійна, гірничодобувна та деревообробна промисловості, сільське господарство, будівництво доріг, транспорт тощо), які шляхом забруднення атмосферного повітря, використання земельних територій, ґрунтів та інших компонентів природного капіталу завдають найбільшої шкоди довкіллю, тобто є найбільш обтяжливими для природи. Водночас заміна 1 % екологічно шкідливих видів діяльності на екологічно благополучні спричинить зниження національного доходу на 1,8 % [19, с. 129].

Зазначимо, що в Україні склалася одна з екологічно “найбрудніших”, природомістких економік — перенасичена металургійними, хімічними, гірничодобувними виробництвами із застарілими технологіями. На галузі, що виробляють сировину, метали та енергетичні ресурси, припадає більш як 2/3 загального обсягу промислової продукції [20, с. 102; 20]. Наслідком такої сировинної скерованості вітчизняного виробництва є, по-перше, скорочення національного природного капіталу, що робить невтішними перспективи для подальшого економічного зростання, а, по-друге, посилення залежності національної економіки в цілому від кон’юнктури зовнішніх ринків сировинної продукції. Досягнення економічного зростання без урахування екологічних інтересів спонукало до появи і загострення в часі та просторі проблеми забезпечення виробництва необхідними компонентами природного капіталу. В результаті вітчизняна економіка в сучасних умовах набула специфічної ознаки: її зростання стало обмеженим, зазвичай, “вцілілим” природним капіталом. А економічне зростання досягнуте за рахунок виснаження і деградації природного капіталу є спотвореним, незбалансованим та не може підтримуватися впродовж тривалого часу. Лише інвестуючи у формування природного капіталу можна досягти стрімкого та збалансованого зростання національного господарства, підвищити загальний економічний добробут населення [12–16].

Ґрунтовні дослідження природного капіталу в системі формування екологічно збалансованої економіки

стали об'єктом вивчення зарубіжних та українських учених. Нові підходи до збереження природного капіталу в умовах формування екологічно збалансованого розвитку економіки сформували такі відомі вчені ХХ ст., як Г. Дейлі, Дж. Кобб, Р. Костанза, С. Ель Серафі, Я. Тінберген, Р. Хьютінг та ін.

Цю проблему активно досліджують і на пострадянському просторі, в тому числі й українські вчені. Зважаючи на складність, багатоаспектність проблеми, наукові доробки вчених можна систематизувати за такими групами:

– дослідження, пов'язані із вивченням взаємозв'язків “природа – людина – природа” (Г. Бачинський, М. Голубець, С. Злупко, В. Некос, О. Паламарчук, В. Поповкін, О. Шаблій);

– дослідження, пов'язані з теоретичним моделюванням екологічно збалансованого використання природного капіталу в економіці (А. Александров, О. Бадрак, Ю. Бажал, В. Барановський, Б. Данилишин, Е. Гірусос, А. Голуб, Л. Гринів, Л. Мельник, Б. Прикін, М. Руденко, Г. Струкова, Л. Шостак);

– дослідження, пов'язані з управлінням процесом оздоровлення природного довкілля (О. Веклич, О. Врублевська, І. Грабинський, М. Долішній, І. Михасюк, Л. Рібун, І. Синякевич, Ю. Стадницький, В. Степанов, Ю. Туниця, С. Харічков, В. Шевчук).

Висновки. Збереження природного капіталу України, а особливо процес його відтворення повнинні будуватися на системному управлінні й ґрунтуватися на застосуванні

архетипного підходу. Такий підхід дозволить забезпечити врахування суспільних цінностей природного капіталу, культурного розвитку особистості, що ґрунтуються на любові до природи, її екологічній цінності, як фундаментальній основі розвитку суспільства в цілому. До того ж досягнення економічного зростання держави неможливе без врахування екологічних інтересів. Економічне зростання досягнуте за рахунок виснаження і деградації природного капіталу є спотвореним, незбалансованим та не може підтримуватися впродовж тривалого часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романенко Є. О., Чаплай І. В. Маркетинг у державному управлінні: архетипний підхід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [// https://cyberleninka.ru/article/v/marketing-u-derzhavnomu-upravlinni-arhetipnyi-pidhid](https://cyberleninka.ru/article/v/marketing-u-derzhavnomu-upravlinni-arhetipnyi-pidhid)
2. *Новый* иллюстрированный энциклопедический словарь / ред. кол.: В. И. Бородулин, А. П. Горкин, А. А. Гусев и др. – М.: Большая Рос. энцикл., 2000. – 912 с.
3. *Современный* экономический словарь / сост. Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 479 с.
4. *Толковый* словарь современного русского языка. Языковые изменения конца XX столетия / ИЛИ РАН; под ред. Г. Н. Скляревой. – М.: ООО “Изд-во Астрель”, 2001. – 944 с.
5. Борисов Е. Ф., Петров А. А., Стерликов Ф. Ф. Экономика: справочник. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 400 с.

6. *Економика*. Краткий словарь / под ред. Т. В. Игнатов. — Ростов н/Д.: Феникс, 2001. — 336 с.
7. *Словник економічної афористики* / уклад.: А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. — С. 181.
8. *Пухова У. М.* “Природный капитал”, как часть составляющего природных ресурсов // *Фундаментальные исследования*. — 2008. — № 2. — С. 130–132.
9. *Буркинський Б. В.* “Зелена економіка” крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України — Саки: ПП “Фенікс”, 2011. — 348 с.
10. “*Европа 2020*” — стратегия социально-экономического развития Европейского Союза на период до 2020 года, 2010 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_04_2010_uk.pdf
11. *Концепція* національної екологічної політики України на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main
12. *Навстречу “зеленой экономике”*. Пути к устойчивому развитию и искоренению бедности. Доклад ЮНЕП, 2011 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.unep.org/greenconomy/portals/88/documents/ger/ger_synthesis_r u.pdf
13. *Національна доповідь “Цілі розвитку тисячоліття. Україна”* // Мін-во економіки України. — К.: Мінеконом. України 2010 р. — С. 91, 95–97.
14. *Підліснюк В. В., Загірняк М. В., Іркова І. І.* Стратегія сталого розвитку та змін клімату / за ред. В. В. Підліснюк. — Кременчук: Щербатих, 2013. — 224 с.
15. *The Green Economy*// TUNZA (The UNEP Magazin for Youth), 2011. — 9, № 4. — 24 p.
16. *Хлобистов Є. В.* Екологічна безпека трансформаційної економіки / РВПС України НАН України / відп. ред. С. І. Дорогунцов. — К.: Агентство “Чорнобильінтерінформ”, 2004. — 336 с.

REFERENCES

1. *Romanenko E. and Chaplai I.* (2011), “Marketing u derzhavnomu upravlinnii: arhetypnyi pidhid”, Publichne vriaduvannia [Online], vol. 1, available at: <https://cyberleninka.ru/article/v/marketing-u-derzhavnomu-upravlinni-arhetipnyi-pidhid>.
2. *Borodulin V. I., Gorkin A. P., Gusev A. A.* (2000), *Novyj illyustrirovannyj enciklopedicheskij slovar'* [New Illustrated Encyclopedic Dictionary], Bol'shaya Ros. Ehncikl, Moskva, Russia.
3. *Rajzberg B. A., Lozovskij L. S. and Starodubceva E. B.* (2003), *Sovremennyj ekonomicheskij slovar'* [Modern Economic Dictionary], INFRA-M, Moskva, Russia.
4. *Sklyarevskaja G. N.* (2001), *Tolkovyj slovar' sovremennogo russkogo yazyka*. [Explanatory dictionary of the modern Russian language], OOO “Izd-vo Astrel”, Moskva, Russia.
5. *Borisov E. F., Petrov A. A. and Sterlikov F. F.* (1998). *Ekonomika: Spravochnik* [Economics; directory], Finansy i statistika, Moskva, Russia.
6. *Ignatov T. V.* (2001), *Ekonomika. Kratkij slovar'* [Economics: short dictionary], Feniks, Rostov na Donu, Russia.
7. *Zagorodnij A. G. and Voznyuk G. L.* (2013), *Slovník ekonomichnoi aforistiki* [Dictionary of economic aphorism], Vidavnictvo L'vivs'koї politehniky, L'viv, Ukraine.

8. *Puhova U. M.* (2008), “Natural capital”, as part of the constituent natural resources”, *Fundamental'nye issledovaniya*, vol. 1, p. 130–132.
9. *Burkins'kij B. V., Galushkina T. P. and Reutov V. E.* (2011), “Zelena ekonomika” kriz' prizmu transformacijnih zrushen' v Ukraïni”, PP “Feniks”, Odesa, Ukraine.
10. “*Europe 2020*” is the strategy of the social and economic development of the European Union for the period until 2020 (2010), “News of the region”, available at: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_04_2010_uk.pdf (Accessed 4 April 2018).
11. *Cabinet of Ministers of Ukraine* (2007), “The Concept of National and Ecological Policies of Ukraine for the period up to 2020”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main> (Accessed 4 April 2018).
12. *Towards a “green economy”*. Ways to sustainable development and poverty eradication (2011). available at: http://www.unep.org/greeneconomy/portals/88_documents/ger/ger_synthesis_r_u.pdf (Accessed 4 April 2018).
13. *Ministry of Economy of Ukraine* (2010), “National report “Millennium Development Goals. Ukraine” [Research and innovation activity in Ukraine 2008. Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
14. *Pidlisnyuk V. V., Zagirnyak M. V., Irkova I.* (2013), *Strategiya stalogo rozvitku ta zmin klimatu* [Sustainable Development and Climate Change Strategy], Vidavnictvo “SHCHerbatih”, Kremenchuk, Ukraine.
15. *The Green Economy* (2011), [The UNEP Magazin for Youth], TUNZA, UNEP.
16. *Hlobystov E. V.* (2004), *Ekologichna bezpeka transformacijnoi ekonomiki* [Ecological security of the transformational economy], Agentstvo “Chornobil'interinform”, Kyiv, Ukraine.